

VICKO DIMITRIJE VOLČIĆ – MAJSTOR PORTULANA

Željka RICHTER*

Uvod

Već u okrilju srednjeg vijeka dok u čitavoj Evropi prevladavaju stilizirane, kršćanske karte, u velikim gradovima Mediterana (Genova, Venecija, na Siciliji, Balearima i drugdje) javljaju se obalne tj. pomorske karte-portulani (lat. portus = luka). S njima je obilježena duga epoha od druge pol. 13. do početka 17. stoljeća.

Procvat portulana vezan je za mediteransku plovidbu. Preteča su im antički periplusi tj. opisi plovidbe, a prelaskom plovidbe na otvorena mora postupno su ih smijenile pomorske karte izrađene u merktorovoj projekciji. Po svome izgledu portulani su vrlo atraktivne karte, čemu doprinosi specifičan geografski sadržaj i dekorativni elementi. Vjetrulje ili rumbe locirane na kopnu ujedinjuju dekor karte i funkciju orijentacije na moru. Uz vjetrulje, na portulanima se ističu obalni oblici i gusto ispisana nomenklatura duž obalne crte.

Mnoge pomorske zemlje tog vremena, osobito Italija – kolijevka portulana, dale su velik broj izuzetno vještih kartografa (npr. Petrus Vesconte). Među njima značajno mjesto pripada i našem čovjeku, mladom Dubrovčaninu Vicku Dimitriju Volčiću.

Djelo V. D. Volčića

Vicko Dimitrije Volčić živi od 1563. do 1607. god. Na žalost, kao kartograf, majstor portulana otkriven je našoj javnosti gotovo tri stoljeća kasnije, tek 1881. god. kada su prilikom održavanja geografskog kongresa u Veneciji pronađene dvije karte pripremljene za izložbu. Prije toga otkriva ga V. de Santaren koji u francuskom časopisu (7) škrto opisuje Volčićev portulan iz 1593. god., danas pohranjen u Vatikanskoj biblioteci.

Iako se o životu Dimitrija Volčića malo znade, za pretpostaviti je, da njegov afinitet prema portulanima nije slučajna. Naime, rodom iz Duborvnika, zasebne republike prvenstveno orijentirane na pomorstvo koja još u 16. st. raspolaže s oko 200 brodova, Volčić se sa svojim radovima, iako izvan domovine, uklapa u ovu pomorsku privrednu atmosferu.

S ulaskom u doba Velikih geografskih otkrića tokom 16. st. i dubrovačka pomorska aktivnost prelazi iz Mediterana na obale Atlantika. Stoga se i kartografski prikazi u portulanskoj maniri, dosada karakteristični za Mediteran, proširuju na obale sjeverozapadne Evrope i zapadne Afrike.

Volčić je zarana napustio svoj rodni grad da bi cijeli život proveo u Italiji, točnije u Livornu i Napulju izrađujući portulane. Kartografsko umijeće usavršio je kod Giovannia Battista Caloira e Oliva, iz obitelji poznatih talijanskih kartografa tog vremena i vlasnika kartografskih radionica u Napulju, Marseilleu i Messini. Period od 1592.–1607. god. predstavlja najplodniji period Volčićeva profesionalnog, inače vrlo kratkog života. U tom razdoblju autor je napravio nekoliko vrlo vrijednih rukopisnih portulanskih karata i atlasa, danas pohranjenih u arhivima i bibliotekama širom Italije (Vatikan, Bologna, Firenza), te u Parizu, Stockholmu, Chicagu i Cambridgeu.

Od brojnih Volčićevih prikaza što se tretiraju kao karte ili kao atlasi osvrnut ćemo se na tri koje će nam najbolje predstaviti autorovo umijeće stvaranja tog danas vrijednog povijesnog dokumenta. Portulanska karta »Carta nautica« nastala 1601. god. u Livornu, a pohranjena u Biblioteci Municipale dell' Archiginnasio u Bologni, prikazuje Jadranski i Egejski otočni prostor (4).

Geografsko nazivlje ispisano je na talijanskom i latinskom jeziku. Bogatstvo boja; crvene, zelene, plave, i zlatnožute daje poseban ton i privlačnost cijeloj karti.

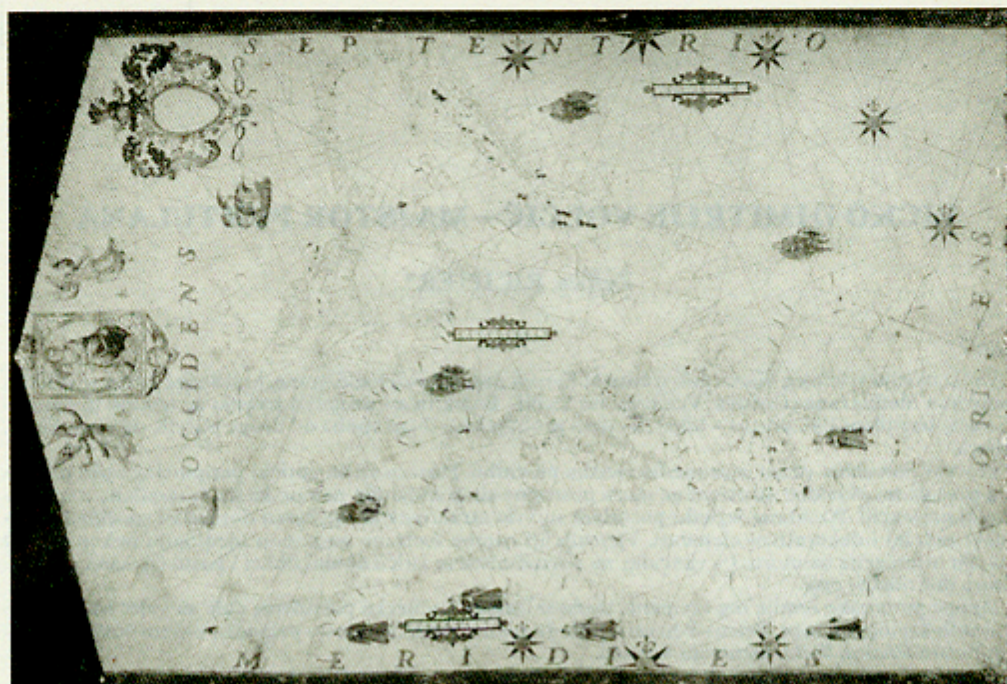
Vjetrulje, tako svojstvene za sve pomorske karte našle su svoje mjesto i na Volčićevom portulanu. Prikazane su četiri ruže vjetrova; jedna centralna s 32 različita smjera vjetrova i tri periferno položene ruže vjetrova s 8 romboida obojenih crvenom i plavom bojom.

Na gornjem središnjem dijelu karte dominira lik Bogorodice s djetetom, čest motiv na Volčićevim kartama. U kartušu bogato obojenom i ukrašenom, u desnom gornjem uglu, čitamo:

»VICENTII DEMETREI VOLCIUS RACHUSEUS FECIT IN TERRA LIBURNI DI 24 MAIUS 1601«.

Druga karta, remek djelo kartografske umjetnosti i majstorstva onog vremena pohranjena je danas u Vatikanskoj Biblioteci. Na njoj umjesto naslova čitamo slijedeće podatke:

* Željka Richter, profesor geografije, postdiplomand, Zagreb. Rukopis primljen u prosincu 1988.

Sl. 1. Zanimljiva portulanska karta Vicka Dimitrija Volčića s dvostrukim prikazom Jadrana

»VINCENTIUS DEMETRIUS VOLCIUS RACHUSEUS FECIT IN CIVITATE NEAPOLI, 15. JULII 1506.« (sl. 1.)

Zbunjuje godina izdanja kada znamo da je Volčić rođen tek 1563. god. Prihvatimo li pretpostavku P. Matkovića (3) i Nordenskiöldda da je godina vjerojatno 1596., onda je ova karta napuljsko izdanje karte iz 1593. god.

Ova impresivna portulanska karta prikazuje Mediteran uključujući crnomorski bazen na istoku, te dio afričke i evropske obale Atlantika s britanskim otočjem na zapadu. Jadran je prikazan za oko četiri puta većom površinom (5).

Kao i ostali Volčićevi portulani i ovaj je crtan na pergameni, ispisan veoma bogatom obalnom nomenklaturom, po važnosti izdiferenciranom bojom; crna za manje, a crvena za veće luke od kojih neke kao Venecija, Zadar, Dubrovnik imaju i zastavu svog zaštitnika. Karta je orijentirana prema zapadu – occidens. Duž rubova ispisane su i ostale strane svijeta: oriens («dolje»), septentrio («desno») i meridies («lijevo»). «Gore» iznad britanskog otočja ponovo se javlja lik Bogorodice s djetetom, no uz njega karta je uljepšana s još nekoliko likova, uglavnom kraljeva i careva lociranih na prostoru vlastite zemlje kao npr: kralja Španjolske, Francuske, Ruskog cara i Turskog sultana.

Volčićev portulanski atlas izraden 1598. god., a prikazan 1952. god. na izložbi karata u Baltimorskom muzeju za umjetnost, pod naslovom »The world encompassed«, sastoji se od pet karata:

1. Zapadni Mediteran s britanskim otočjem;
2. Zapadni Mediteran;
3. Istočni Mediteran;
4. Golfo de Venetia a compassi largo
5. Isole del Archipelago e parte de Natolia.

Danas se taj vrlo vrijedan portulanski atlas čuva u biblioteci Harvardskog sveučilišta u Cambridgeu (4).

Spomenute karte i portulanski atlas samo su dio Volčićevog kartografskog opusa, koja se bez sumnje ubrajaju u najbolja kartografska dijela onog vremena.

Volčićevi portulani se po svojoj tehnici izrade uvelike podudaraju s kartama u lijepom atlasu portulana iz 16. st. (bez naslova, 7 karata) koji se čuva u Državnom arhivu u Zagrebu (5)

Međusobna sličnost portulana neminovna je iz dva razloga. Prvo, što prikazuju isti prostor, drugo, što su često produkt određene kartografske škole. Tako se smatra da je na čelu »livornske kartografske škole« bio i sam Volčić, jer njegov utjecaj ima odraza u radovima sljedbenika.

Zaključak

Zahvaljujući slučaju, Dubrovčanin Vicko Dimitrije Volčić vraćen je iz dugotrajnog zaborava i danas zauzima dostojno mjesto u historiji naše kartografije. Ponosimo se njegovom kartografskom baštinom i njime kao jedinom našem autoru isključivo privlačnih portulanskih karata kojima je obilježen period od druge polovine 13. do početka 17. stoljeća.

Literatura

1. Lovrić P.: Opća kartografija, Zgb. 1988.
2. Marković M.: Razvitak kartografskih upoznavanja današnjih jugoslavenskih zemalja, I dio, Zgb. 1975.
3. Matković P.: Vicko Dimitrije Volčić, kartograf XVI vijeka, Rad JAZU, knj. 130, Zgb. 1897.
4. Novak D.: Vicko Dimitrije Volčić, Zbornik PMH »Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske« (u tisku)
5. Novosel P. – Richter Z.: »Hrvatski kartografi 16. i 17. st.«, Zbornik PMH »Pet stoljeća zemljopisnih karata Hrvatske« (u tisku)
6. Roglić J.: Uvod u geografsko poznavanje karata, Zgb. 1972.
7. Santarem V.de: Vincentius Demetrius Volcius Rachuseus fecit in Civitate Neapoli, 15 Julii 1506, Bull. So. Geogr. tom 3, ser. 7, Paris 1847 (citirano u 3. Matković)

Summary

VICKO DIMITRIJE VOLČIĆ – MASTER CRAFTSMAN OF PORTULAN CHARTS

by Željka Richter

As early as the Middle Ages, in Europe there had been drafted coastal charts, so-called PORTULANS.

One of the great masters – craftsmen of PORTULANS was also one of our people – Vicko Dimitrije Volčić, who lived from 1563. to 1607.

He was born in Dubrovnik, and was taught the cartographic craft in Italy.

He was the author of many nautical charts, and he also made the famous PORTULAN atlas in 1598.